

Panevėžio apskrities Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešoji biblioteka

**PANEVĖŽIO REGIONO BIBLIOTEKŲ EDUKACINIŲ VEIKLŲ
TOBULINIMO GALIMYBES IR PRITAIKYMAS NEFORMALIAM ŠVIETIMUI**
Metodinės rekomendacijos

Parengė:
Vaikų ir jaunimo kultūrinės edukacijos skyriaus
edukacijų koordinatore R. Railaitė

Panevėžys, 2023

TURINYS

ĮVADAS	3
1. PANEVĖŽIO IR UTENOS REGIONO SAVIVALDYBIŲ VIEŠŲJŲ BIBLIOTEKŲ EDUKACINĖS VEIKLOS ORGANIZAVIMO YPATUMAI.....	4
2. EDUKACINĖS VEIKLOS ORGANIZAVIMO PROCESAS	5
2.1 Edukacinės programos inicijavimas, planavimas bei kūrimas	6
2.2 Edukacinių programų vertinimas.....	7
2.3 Edukacinių programų viešinimas ir vykdymas.....	8
2.4 Edukacinių programų dalyvių grįžtamasis ryšys ir veiklų tobulinimas	8
2.5 Kitos edukacinės veiklos tobulinimo galimybės	9
LITERATŪRA	10

IVADAS

Panevėžio apskrities Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešosios bibliotekos edukacinių programų teikimo ir kokybės užtikrinimo tvarkoje edukacinė veikla bibliotekoje apibrėžiama kaip „sisteminis ir struktūruotas mokymas ir mokymasis bibliotekos erdvėje, naudojant edukologijos moksle apibrėžtą ugdymo proceso struktūrą ir metodus, taip pat bibliotekoje saugomus išteklius ir sukauptas žinias. Edukacinė veikla bibliotekoje apima įvairias edukacijos formas: edukacinius užsiėmimus, kūrybines dirbtuves, ekskursijas su edukacija, edukacinius renginius ir pan.“ (p. 1).

2023 m. atliktas tyrimas „Edukacinių veiklų Panevėžio regiono bibliotekose galimybės“, kuriame analizuota Panevėžio ir Utenos regionuose veikiančių savivaldybių viešųjų bibliotekų (toliau – SVB) edukacinių veiklų vykdymo ypatumai. Šis tyrimas padėjo įvertinti esamą situaciją, identifikuoti problemas bei ieškoti sprendimų, kaip efektyviau panaudoti edukacinės veiklos potencialą regiono SVB.

Vertinant SVB veiklos dokumentus (2022 m. ataskaitas, 2023 m. planus) pastebima, jog SVB siekia teikti aukštos kokybės paslaugas, plėtoti paslaugų įvairovę – taip skatinti lankytojus naudotis kultūros paslaugomis, didinti lankytojų įsitraukimą, prisidėti prie socialinės atskirties grupių integracijos. Vykdydamos edukacines veiklas SVB skatina domėtis skaitymu, literatūra, krašto kultūra, paveldu, supažindina su turimu fondu, ugdo dalyvių pažintines, kultūrinės bei kitas kompetencijas. SVB siekia skatinti kūrybiškumą, kūrybinę veiklą, saviraišką, iniciatyvą, asmenybės tobulėjimą.

Šio dokumento tikslas – remiantis tyrimo išvalgomis pateikti rekomendacijas tobulinti Panevėžio regiono bibliotekų edukacinę veiklą ir ją pritaikyti neformaliajam švietimui.

1. PANEVĖŽIO IR UTENOS REGIONO SAVIVALDYBIŲ VIEŠŲJŲ BIBLIOTEKŲ EDUKACINĖS VEIKLOS ORGANIZAVIMO YPATUMAI

Tyrimas „Edukacinių veiklų Panevėžio regiono bibliotekose galimybės“ įvertino esamą edukacinių veiklų organizavimo situaciją, identifikavo stiprybes ir silpnybes (žr.1 pav.).

STIPRYBĖS:

- Edukacinė veikla pasižymi temų įvairove.
- SVB siūlo didelę edukacinių veiklų pasiūlą ikimokyklinio, priešmokyklinio ir jaunesnio mokyklinio amžiaus vaikams.
- Kai kuriose regiono SVB į edukacines veiklas kviečiami skaitymo skatinimo specialistai, jauni verslininkai, ugdymo specialistai ar kitos dalyvių grupės.
- Regiono SVB vykdo įvairių formų edukacines veiklas.
- Į SVB edukacijas įtraukiami personažai. Pavyzdžiui, Molinukė, katinas Pukis Kutulis, pelėda Paulė, Zuikis Nulėpausis ir kt.
- Rengiant naujas programas atsižvelgiama į mokytojų ar dalyvių poreikius. Edukacinė veikla taip pat vykdoma atsižvelgiant į valstybinių, kalendorinių švenčių, iškilių asmenybių jubiliejinių sukakčių minėjimus.
- SVB edukacijomis aktyviai įsitraukia į tokias akcijas, iniciatyvas kaip Saugesnio interneto diena, Lietuvių kalbos dienos, Šiaurės šalių literatūros savaitė, Pasaulinė medijų ir informacinio raštingumo savaitė ir kt.
- Dalis regiono SVB dalyvauja Lietuvos mokinių neformaliojo švietimo centro iniciatyvoje „Atverk duris vasarai“ ir už aktyvų dalyvavimą yra skatinamos.

SILPNYBĖS:

- Mažai edukacinių veiklų vyresniems moksleiviams, jaunimui, suaugusiesiems.
- SVB sudėtinga į edukacines veiklas prikviešti vyresniųjų klasių moksleivius.
- Aktyvesnį SVB edukacinės veiklos vykdymą riboja darbo krūviai atliekant kitas bibliotekininko funkcijas. Yra edukatoriaus pareigybės poreikis.
- Edukacijoms trūksta finansinių išteklių (pavyzdžiui, reikalingoms priemonėms).
- Kuriant naujas edukacijas retai bendradarbiaujama su išoriniais partneriais (mokyklomis, universitetais, NVO).
- Tik dalis regiono SVB atlieka naujų edukacinių programų vertinimą.
- SVB interneto tinklalapiuose pateikiant edukacijų anotacijas retai nurodoma, ar ir kaip programa gali būti pritaikoma negalia turintiems dalyviams.

1 pav. SVB edukacinės veiklos organizavimo stiprybės ir silpnybės

Atlikta analizė taip pat leido numatyti edukacinės veiklos organizavimo tobulinimo galimybes, pateikti teorines ir praktines rekomendacijas.

2. EDUKACINĖS VEIKLOS ORGANIZAVIMO PROCESAS

Regiono SVB siūlo platų kultūrinių-educacinių veiklų spektrą: educacinės programos, užsiėmimai, kultūros paso programos, kūrybinės dirbtuvės, pamokos, garsiniai bei sensoriniai skaitymai, biblioterapija, šeėelių teatro educacinės veiklos, teatralizuoti knygų pristatymai, neformaliojo vaikų švietimo programos, būreliai ir kt.

Literatūroje¹ pažymima, jog educacinės programos kūrimas – ilgas procesas, apimantis kelis etapus: apsisprendimą, ką ir kokio amžiaus lankytojui bibliotekininkas educatorius nori papasakoti, idėjos aptarimas skyriuje, educacijos kūrimas (medžiagos paieška, konsultacijos su kitais specialistais dėl kūrybinių galimybių, priemonių gamyba, metodinis aprašas), pristatymas vertinimo komisijai, recenzavimas bei galiausiai viešinimas.

Educacinės programos inicijavimo ir vykdymo procesą galima išskaidyti į pagrindinius 6 etapus (2 pav.).

2 pav. Educacinės programos inicijavimo ir vykdymo etapai

Atsižvelgiant į šiuos veiklos procesus, toliau šiame dokumente pateikiami pasiūlymai į ką rekomenduojama atsižvelgti kiekvieno šių etapų vykdymo metu.

¹ Kanapinckaitė J., Ambrasiūnienė V. (2016). Meninių educacinių programų kūrimas bibliotekose. Menas, dizainas ir meninis ugdymas: kūrybiškumo lavinimo metodai ir patirtys: 9-osios tarptautinės mokslinės praktinės konferencijos medžiaga, p. 52–59

2.1 Edukacinės programos inicijavimas, planavimas bei kūrimas

Planuojant edukacinę programą, vienas pagrindinių klausimų turėtų būti „Kokia edukacijos tikslinė grupė?“. Bibliotekininkai edukatoriai skatinami apmąstyti, koks tikslinės grupės amžius, pomėgiai, mokymosi poreikiai bei problemos².

Be to, tyrimas parodė, kad planuojant naujas edukacines programas reikėtų plėsti pasiūlą vyresniųjų klasių moksleiviams bei jaunimui. Atsižvelgdamos į visuomenės senėjimo tendencijas, SVB galėtų aktyviau vystyti edukacijas vyresnio amžiaus žmonėms, pasiūlyti naujų neformaliojo švietimo programų.

Tyrimu nustatyta, kad SVB iškyla problema – vyresnius moksleivius sudėtinga prikviešti į bibliotekos veiklas. Galima daryti prielaidą, jog tai ir yra viena priežasčių, kodėl regiono SVB šiai grupei siūlo mažiau edukacinių programų. Visgi būtų tikslingi detalesni tyrimai, kurie leistų įvertinti šios problemos priežastis, moksleivių bei su jais dirbančių ugdymo specialistų teminius bei mokymo(si) poreikius, ieškoti potencialių sąsajų tarp edukacinių veiklų ir bendrojo lavinimo programos, taip sukuriant didesnę edukacijos vertę. Taip pat svarbu įvertinti jaunuolių užimtumą ir ieškoti tinkamų edukacinės veiklos formų. Pavyzdžiui, pasiūlyti ir išvažiuojamųjų programų, planuoti jų trukmę.

Svarbu inicijuoti edukacines veiklas ir suaugusiesiems, orientuotas būtent į jų poreikius. Kaip rodo Panevėžio miesto tyrimas³, suaugusiesiems aktualiausios anglų kalbos, savęs pažinimo, streso valdymo, sveikatinimo/sveikos gyvensenos, pozityvaus bendravimo temos. Patraukliausi būdai atliepti šiuos poreikius – praktiniai mokymai ar edukacinės išvykos. Suaugusieji linkę dalyvauti neformaliojo švietimo veiklose siekdami tobulėti, bendrauti, pagilinti žinias, praleisti laisvalaikį. Tyrimas atskleidė, jog palankiausias laikas – rudens ir žiemos sezonai, vakarai. Šiai veiklai suaugusieji galėtų skirti 2–3 val. Tad planuojant edukacijas rekomenduojama atsižvelgti į panašių tyrimų rezultatus, atlikti bibliotekos lankytojų poreikių analizę.

Vykdydamos edukacines veiklas SVB aktyviai dalyvauja tokiose akcijose kaip Lietuvių kalbos dienos, Šiaurės šalių literatūros savaitė, Pasaulinė medijų ir informacinio raštingumo savaitė. Taip pat galėtų aktyviau įsitraukti į šias iniciatyvas: Frankofonijos mėnuo, ES programavimo savaitė, Vokiečių kalbos

Tyrimo išvalgos

SVB edukacinėse programose daugiausia dėmesio dažniausiai skiriama ikimokyklinio, priešmokyklinio ir jaunesnio mokyklinio amžiaus vaikams. Jie turi didesnę edukacinių programų pasirinkimą, palyginti su vyresnio mokyklinio amžiaus jaunimu.

Tyrimo išvalgos

Yra sąsajų tarp SVB edukacinės veiklos tematikos ir valstybinių, kalendorinių švenčių, iškiliių asmenybių jubiliejinių sukakčių minėjimu.

² Kavaliauskienė D., Balčytė D., Maziliauskienė O., Raugas U., Butkevičienė V. (2021). Edukacinių renginių organizavimas. Apskričių viešųjų bibliotekų asociacijos parengta metodinė medžiaga, p.3

³ Indrašienė V., Jegelevičienė V., Merfeldaitė O., Prakapas R., Railienė A., Žemaitaitė I. (2021). Neformaliojo suaugusiųjų mokymosi poreikiai ir galimybės: Panevėžio miesto atvejis. Socialinių mokslų studijos, p. 83–98

dienos. Minimų dienų sąrašė galėtų atsirasti sausio 24-oji – Tarptautinė edukacijos diena ar kovo 20-oji – Pasaulinė istorijų pasakojimo diena.

2.2 Edukacinių programų vertinimas

Bibliotekoje vykdomos edukacijos užima nemenką visos edukacinės veiklos dalį. Norint užtikrinti aukštos kokybės, išbaigtas edukacijas labai svarbu įvertinti sukurtas programas. Atsižvelgiant į kiekvienos bibliotekos tvarkas, bibliotekininkai edukatoriai turi užpildyti edukacinės programos aprašo formą, ją pateikti vertinimo komisijai.

Tyrimo išvalgos

Tik dalis regiono SVB atlieka naujų edukacinių programų vertinimą, į kurį įtraukiami kolegos, ugdymo specialistai.

Vertinant edukaciją rekomenduojama atsižvelgti į šiuos kriterijus⁴:

- Ar edukacinė programa yra aukštos meninės, kultūrinės, socialinės, edukacinės vertės?
- Ar ugdo tikslinės grupės kultūrinį, meninį, socialinį sąmoningumą?
- Ar turinys aktualus tikslinei grupei, vertinant jos amžiaus supratimo lygį?
- Ar atitinka tikslinės grupės poreikius?
- Ar susijusi, papildo moksleivių bendrojo ugdymo programą?
- Ar yra aiškiai struktūruota, vykdoma tam tikra seka, apimančia teorinę ir praktinę dalis?
- Ar naudojami metodai atitinka numatytą turinį?
- Ar naudojami aktyvūs mokymos(si) metodai, šiuolaikinės technologijos?
- Ar užtikrinamas dalyvių įsitraukimas, skatinamas aktyvus dalyvavimas, interaktyvumas?
- Ar dalyviai stiprina asmenines, socialines, komunikavimo, pažinimo ar kitas kompetencijas?
- Ar edukacinė programa prieinama įvairias negalias turintiems dalyviams, užtikrina jų įtraukimą?
- Ar saugi ir pritaikyta aplinka?
- Ar programa yra grindžiama neformaliojo švietimo principais?
- Ar renkami dalyvių atsiliepimai, naudojamas grįžtamasis ryšys, refleksija?

Siekiant lankytojams pasiūlyti aukštesnės kokybės edukaciją tikslinga aktyviai atlikti vertinimus, apsvarstyti šiuos klausimus. Rekomenduojama programą išbandyti su vertinimo komisijos nariais. Jie galėtų pamatyti eigą, įvertinti turinį, veiklos metodus.

⁴ Kavaliauskienė D., Balčytytė D., Maziliauskienė O., Raugas U., Butkevičienė V. (2021). Edukacinių renginių organizavimas. Apskričių viešųjų bibliotekų asociacijos parengta metodinė medžiaga, p.3–4

2.3 Edukacinių programų viešinimas ir vykdymas

Siekiant į edukacines programas pritraukti tikslią auditoriją svarbus ir viešinimo procesas. Rekomenduojama naudoti įvairius kanalus, atsižvelgus į tikslinės auditorijos įpročius. Taip pat siūloma rašyti lengvai suprantamą ir perskaitomą tekstą, pasitelkti vaizdus⁵.

Tyrimo išvalgos:
Tyrimė dalyvavę regiono SVB specialistai naudoja bibliotekų internetines svetaines, socialinius tinklus bei žodinę informaciją kaip pagrindinius edukacinės veiklos viešinimo kanalus.

Vertinant SVB interneto svetaines pastebima, jog lengviausiai ir paprasčiausiai lankytojams prieinama informacija apie edukacines programas. Ši veikla dažniausiai turi atskirą skiltį. Vis dėlto kai kurioms SVB būtų tikslinga atnaujinti ir sistemiškiau pateikti informaciją, ypatingą dėmesį skiriant papildymams, ar ir kaip edukacija gali būti pritaikoma specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems dalyviams.

Skelbiant programų anotacijas rekomenduojama akcentuoti, kaip jos gali padėti pasiekti mokymo(si) tikslų. Aprašydamos edukacinių programų atrankos kriterijus A. Širiakovienė, R. Bilbokaitė ir G. Rašimaitė (2016)⁶ atkreipia dėmesį, kad pedagogai atsižvelgia į temas ir edukacinės programos anotacijas, kuriose ieškoma sąsajų su mokymo(si) tikslais. Analizuojant muziejų edukacinę veiklą pabrėžiama: egzistuoja poreikis, kad edukacija sietųsi su mokymosi programa.

Viešinant bibliotekininkų edukacijas taip pat rekomenduojama atskleisti bibliotekos, kaip netradicinės mokymosi aplinkos, pranašumus. Literatūroje⁷ akcentuojama: turininga aplinka, kuri skatina tyrinėti, eksperimentuoti bei kurti, skatina ir mokinių kūrybiškumą. Kaip pavyzdys pateikiama muziejaus aplinka – ši yra tiek pakankamai struktūruota, tiek ir neformali. Atsižvelgiant į tai, bibliotekos aplinką taip pat būtų galima įvardinti kaip skatinančią mokinių kūrybiškumą.

2.4 Edukacinių programų dalyvių grįžtamasis ryšys ir veiklų tobulinimas

Vienas edukacijos vertinimo kriterijų – užtikrinti grįžtamąjį ryšį. Dalyviams turi būti sudarytos sąlygos išsakyti, pateikti atsiliepimus, o sistemiškas grįžtamojo ryšio naudojimas padeda ne tik įvertinti kokybinius aspektus, identifikuoti tobulintinas veiklos sritis, bet ir sužinoti dalyvių lūkesčius, teminius poreikius. Dalyvių grįžtamajam ryšiui rinkti rekomenduojama taikyti kūrybiškus metodus⁸, o lydintys asmenys gali būti kviečiami užpildyti anketą raštu.

SVB galėtų aktyviau bendradarbiauti su švietimo įstaigomis, jaunimo organizacijomis, NVO. Tam rekomenduojama taikyti dizaino mąstymo metodikos principus, aktyvesnę tikslinių auditorijų

⁵ Kavaliauskienė D., Balčytytė D., Maziliauskienė O., Raugalas U., Butkevičienė V. (2021). Edukacinių renginių organizavimas. Apskričių viešųjų bibliotekų asociacijos parengta metodinė medžiaga, p.3–4

⁶ Širiakovienė A., Bilbokaitė R., Rašimaitė G. (2016) Pradinių klasių mokytojų požiūris į mokinių kūrybiškumo ugdymą muziejine edukacija. Mokytojų ugdymas, p. 114

⁷ Širiakovienė A., Bilbokaitė R., Rašimaitė G. (2016) Pradinių klasių mokytojų požiūris į mokinių kūrybiškumo ugdymą muziejine edukacija. Mokytojų ugdymas, p. 111

⁸ Įvairius refleksijos metodus A. Lastauskienė (2015) pristato leidinyje „Apmąstyk ir veik! Refleksijos metodai ir rekomendacijos mokymosi procese“.

poreikių vertinimą, įtraukiant jas į naujų edukacinių programų vertinimo procesą, tobulinti edukacijas atsižvelgus į grįžtamąjį ryšį. Galimos bendradarbiavimo formos – konsultacijos ar stažuotės pas partnerius siekiant perimti jų darbo su tikslinėmis auditorijomis patirtį.

2.5 Kitos edukacinės veiklos tobulinimo galimybės

Atlikus vertinimą pastebėta, jog kai kurios SVB edukacines programas siūlo ne tik vaikams ar moksleiviams, vaikams su tėvais, tačiau ir ugdymo, skaitymo skatinimo specialistams, jauniems verslininkams, kitoms suaugusiųjų grupėms. Todėl būtų tikslinga organizuoti gerosios patirties sklaidos renginius, bibliotekoms leidžiant pasidalinti auditorijų pritraukimo praktika, rezultatais. Skirtingų SVB specialistai galėtų pasidalinti ir kitomis sėkmės istorijomis vykdant įvairaus formato edukacines veiklas.

Kuriant šiuolaikinius visuomenės poreikius atliepiančias programas SVB specialistams svarbu nuolat tobulinti kvalifikaciją, naujas žinias integruoti į edukacinę veiklą, pritaikyti naujus veiklos metodus. Dirbtinis intelektas, psichologijos žinios, darbas su specialiųjų poreikių žmonėmis, edukacinių priemonių kūrimas naudojant šiuolaikines technologijas – tai turėtų tapti prioritetu tobulinant edukatorių kvalifikaciją.

LITERATŪRA

1. Tyrimo „Edukacinių veiklų Panevėžio regiono bibliotekose galimybės“ ataskaita.
2. Indrašienė V., Jegelevičienė V., Merfeldaitė O., Prakapas R., Railienė A., Žemaitaitytė I. (2021). Neformaliojo suaugusiųjų mokymosi poreikiai ir galimybės: Panevėžio miesto atvejis. Socialinių mokslų studijos, p. 83–98
3. Kanapinckaitė J., Ambrasiūnienė V. (2016). Meninių edukacinių programų kūrimas bibliotekose. Menas, dizainas ir meninis ugdymas: kūrybiškumo lavinimo metodai ir patirtys: 9-osios tarptautinės mokslinės praktinės konferencijos medžiaga, p. 52–59
4. Kavaliauskienė D., Balčytė D., Maziliauskienė O., Raugas U., Butkevičienė V. (2021). Edukacinių renginių organizavimas. Apskričių viešųjų bibliotekų asociacijos parengta metodinė medžiaga
5. Panevėžio apskrities Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešosios bibliotekos edukacinių programų teikimo ir kokybės užtikrinimo tvarka
6. Širiakovienė A., Bilbokaitė R., Rašimaitė G. (2016). Pradinių klasių mokytojų požiūris į mokinių kūrybiškumo ugdymą muziejine edukacija. Mokytojų ugdymas, p. 110–118